

pozabiti na to, da je napisala te štori je med obema vojnama. Tako na primer v eni od svojih zgodb brata jesta sendvič. Eden ga ima skrbno zavitega v papirju, drugi ga drži med jedjo v roki. In potem sledi dolga moralna pridiga starejšega fanta mlajšemu, kako je treba jesti sendvič.

Takšno moraliziranje prav zagotovo ni etika, o kateri sem govoril malo prej. Mi je pa potem že ljubša pri Finžgarju, ko v zgodbi *Hudournikova polha dva* pripoveduje o zgroženi mestni gospodični, ki je s široko razprtimi očmi gledala pisatelja, kako si nož med jedjo obriše kar ob svoje irhovke.

Prav ta zgodbica o nožu in irhovkah mi je bila pozneje vedno za zgled, kako se da etična načela mladim predstaviti nevsiljivo in brez moraliziranja. Kajti za moraliziranje nisem, za vzgojo v mladinskih delih pa vsekakor sem.

Slavko Pregl

NIMAM NITI ZA BUREK

**ali o zadregah, ki bi jim morda lahko rekli
tudi »etika in mladinska književnost«**

Ko sem pred mnogimi leti začel pisati (resnici na ljubo – naročeno!) daljšo zgodbo za mlade bralce, mi je prve strani naročnik sicer ocenil nadvse prijazno, mi je pa tudi namignil, naj se le izogibam prepogosto dvignjenemu pedagoškemu prstu. Besedilo sem še kar srečno pripeljal do konca. Zdelo se mi je, da ne moraliziram in da sem spretno prikival vse, kar sem res mislil: da je za uspeh v življenju treba delati, da je treba biti dober, pošten in strpen, spoštljiv do soljudi in narave, da lepo vedenje ni odveč in da razumno spodoben jezik ne škodi. Bralci so knjigo sprejeli, čez noč sem se pojavil v križankah pod geslom »priljubljeni mladinski pisatelj« in v enem letu sem prepotoval toliko Slovenije in njenih šol kot ne prej in kasneje skupaj v vsem življenju.

Ampak sredi vseh prijaznosti so se pojavili kritični učitelji z ocenami, da kvarim mladino in da v jezik vnašam nedopustne količine pocestne govorice. Že takrat (in še toliko bolj danes) mi ni šlo v račun, da bi res počel kaj takega. Že takrat (in še toliko bolj danes) sem bil prepričan, da dogodivščina, v kateri trije mulci v avtobusu prelisicijo sprevodnika, da četrtemu ni bilo treba plačati vožnje, ni bila niti bleda senca dogodkov iz tršega življenja in seveda, da mulcem s tem nisem postavljaj spomenika, pač pa jih blago karal. Kar se mojega jezika tiče, ves čas iskreno mislim, da je prej slovnično čistunski kot pa pocestno razvraten. Tako mislim zaradi dveh podatkov: najprej, ves čas šolanja so me gnetli sijajni učitelji in ni bilo ne prostega spisa ne slovenske šolske naloge, ki bi jih pisal manj kot odlično; neotesano govorjenje mi ni šlo nikoli ne z jezika in ne z roke. In drugič, še danes grem raje peš z ene na drugo stran ljubljanskega močvirja, kot pa da bi se peljal z avtobusom mestnega prometa, ne zaradi sedežev, pač pa zaradi čebljanja mularije: kraljestvo bioloških potankosti in bogastvo tujih jezikov raje spoznavam drugače.

Obenem s temi pripombami sem se srečal s še eno, nič manj (seveda meni) nerazumljivo. Nekateri, med njimi tudi meni sicer zelo ljuba pesnica, so nerazpoloženo potarnali, da pišem hvalnice mestnemu življenju. Otroci pa menda ja potrebujejo zelenje, ptičke, čist zrak in sončne planjave; asfalt in nebotičniki so že v

resnici dovolj grozni, zakaj bi jih vlačili še v literaturo? Ampak pred blokom, v katerem sem stanoval, so se otroci z bicikli in rolkami raje vozili po gladkih površinah. Travnati parki, po katerih so občasno pomotoma stopali na dokaze pasje prebave, jih iskreno niso zanimali, še več, niso jih marali. In tem otrokom naj bi v zgodbah in s tem v literaturi dokazoval, da je pravo življenje drugje, v neokrnjeni naravi? No, vseeno sem ostal pri tem, da moje zgodbe rastejo tudi iz asfalta, kadar ne gre drugače, s tem pa seveda nisem nikoli ocenjeval lepote trave.

Pred leti sem – znova po naročilu! – pisal priročnik o lepem vedenju za mlade bralce. Urednica me je seveda pridobila z zvijačo. Prijazno mi je zaupala, da je že obupala nad nekaterimi pisci pred menoj, ki besedila niso znali napisati. Znali napisati na način, ki bi bralcev ne odvrnil z dvignjenim prstom. Ploskoma in zviška sem priletel v nadvse prozorno nastavljeno zanko. Ko sem bil čvrsto zadržan v njej, nisem prosil milosti, kot vsi pametnejši pred menoj, pač pa sem s stisnjenimi zobmi lep čas potil kazenske srage zaradi svoje prevzetnosti. Knjigo sem napisal in bila je razprodana. Pri pisanju me je seveda najbolj mučila težava: kako otrokom povedati, kaj je prav in kaj narobe, ne da bi jih žalil. Otroke spoštujem in v tem svetu se mi pogosto zdijo edino resnično upanje. Ampak ta naša najlepša možna sonca prepogosto ne vedo, da se ne sme svinjati ne z jezikom in ne z zadkom, če želimo tudi jutri pohajati po svetlih stezah; da je soljudem lepo ponuditi roko in ne klofute, da je sreča deliti lepe besede in ne napenjanje mišic.

Nekaj časa sem dremal v sladki omotici, da je svet po daljšem premoru končno našel rešitelja. Za razliko od pogostih žalosti je sladkostim trajanje bolj skopo odmerjeno. Nekega prezgodnjega jutra me je prebudil stavek, s katerim so bližnji otroci iz svoje družčine neizprosno zabrisali nekega mulca: »Nima niti za burek!«

Ta stavek ne pomeni, da so se fantje od angleščine v čvekanju preusmerili na bližnje jezike. Ta stavek pomeni, da mulček nima denarja. Pomeni tudi (še), da se (zato) z njim nima smisla ukvarjati in da je bukselj. Resnici na ljubo, stavek se po vsebini še vedno nekoliko prekriva z obliko, skratka, fant nima denarja. Ampak, iz dneva v dan bolj je oznaka za nekoga, ki ima v možganih premalo krivin, po katerih bi veljalo družno deskati.

Potem sem se nekaj časa zanimal za vsakršne okoliščine in z vsemi zaprašenimi prijemi skušal neopazno izvedeti, kdo pa kaj ima za burek v tej družčini, pa če ima za še kaj drugega in ne le za burek in kakšno je tudi sicer vreme. Pokazalo se je, da enemu od fantov pokajo žepi po šivih, kadar dobi žepnino, da z vednostjo staršev tovari v šolo sladkarije in jih v odmoru meče po razredu, ker mu je všeč videti dekleta in fante, ko jih pohlepno pobirajo po tleh. Občasno je hodila družčina skupaj v McDonalds, kjer je po vrstnem redu bilo treba gostiti vse udeležence. Fant, ki »ni imel za burek«, je bil izvržen, ko bi moral plačati gostijo, pa je ni mogel. S tem je obenem postal preneumen za druženje. Nekaj fantov je doma o tem malce potarnalo, vendar so morali odložiti sočutje do nadaljnjega, če so želeli ostati del osrednje skupine.

Tistikrat sem doma otroke pogosto z neskajeno jezo in ustrezno nerazporejen odgnal od televizorja, ker so buljili v glasbeno MTV, in se v miru posvetil poročilom. Opazoval sem gospode, ki so prisegali na dano besedo in jo do naslednjih poročil že prelomili. Opazoval sem gospode, ki so goreli za poštenost, a so jim že v naslednji oddaji podkurili s podatki o njihovih tatvinah. Opazoval sem gospode, ki so se žrtvovali za narodov blagor, pa je bilo kmalu jasno, da je blagor mišljen samo za tisti del naroda, ki so ga tvorili oni, njihovo sorodstvo in prijatelji. Opazoval

sem gospode, ki so demokracijo pojmovali kot pravico do vsakršnega boja za lastno oblast in seveda do vsakršnih prijemov proti tistim, ki se s tem ne bi strinjali.

Skratka, soočil sem se s svetom okrog nas, v katerem sem se z besedo trudil sejati nekakšne rožice. Gospodje iz prejšnjega odstavka so po njih tacali s trdo okovanimi gojzerji, kadar že niso po njih vozili sto na uro z najtežjimi valjarji. Še dandanašnji bi verjetno s široko obupanim pogledom in z v grozi odprtimi usti bolščal v naše sončno gnojišče, če mi ne bi moja najljubša, najdražja in filozofska navdahnjena pametnejša polovica predlagala, naj ugasnem televizor in preprečim, da bi mi še naprej onesnaževali mojo lastno dnevno sobo. Potem sem z lahkim srcem preklopil na MTV, ki se mi je ob sicer pogosto nečloveškem hrupu zazdel rajsko mila glasba. Pa sem spet dobil lekcijo od otrok, za katere sem bil prepričan, da jim je treba govoriti o delu, o dobrem in o lepem, seveda na način, da česa takega ja ne bi opazili.

Nekaj časa sem bil potem zdrav in sem dal mir. Ampak, kljub temu se mi občasno le zazdi, da mladi svet od mene pričakuje kakšno modro misel. No, morda je niti ne pričakuje, ampak bi le bil red, da jaz kaj povem. Zato zadnje čase prav rad že spet po malem predavam: o tem, česa se za mizo ne počne, o tem, kako se ravna z najboljšimi starši na svetu, kako je bilo včasih in kaj je hvaležnost. Na trenutke mi je prav vseč, kako mi gre, vseč sem si in prav škoda je, da gredo moje tehtne misli kar tako mimo in jih nihče vestno ne beleži. Prej ali slej jih bom moral pač sam, da ne bi bile za zgodovino izgubljene. Saj bi že segel po svinčniku, a kaj, ko ravno v hipu, ko sem najbolj razgret, ko govorim tako lepo, kot ni še nihče v življenju, ujamem poglede, ki si jih izmenjujeta moja najmlajša sinova. Jaz sicer gladko berem vse, kar piše v otroških očeh. Berem o ljubezni, o spoštovanju, beležim iskrice, ... ampak, ... ampak, tam nekje čisto spodaj, pod črto, v teh pogledih, zabeleženo prav z najmanjšimi črkami, včasih opazim rahlo sled, kot da bi pisalo tudi: »Nima niti za burek!«

To seveda ne more biti res. Meni kaj takega ni mogoče reči.

Če bi sedaj ob zaključku tega komaj še spodobno razmetanega pisanja skušal stesati nekakšne povzetke, bi ti bili:

- zavzemam se za pisanje, v katerem se razume, da je za uspeh v življenju treba delati, da je treba biti dober, pošten in strpen, spoštljiv do soljudi in narave, da lepo vedenje ni odveč in da razumno spodoben jezik ne škodi,
- na vsak način mora biti to povedano tako, da nikakor ni videti, da se pisec zavzema za stališča, da je za uspeh v življenju treba delati, da je treba biti dober, pošten in strpen, spoštljiv do soljudi in narave, da lepo vedenje ni odveč in da razumno spodoben jezik ne škodi.

Obstoji realna nevarnost, da bodo pisatelji nekoč izumrli. Zavzemam se za to, da bi med zadnjimi zapustili zeleni planet vsi tisti, ki bi pisali o tem, da je za uspeh v življenju treba delati, da je treba biti dober, pošten in strpen, spoštljiv do soljudi in narave, da lepo vedenje ni odveč in da razumno spodoben jezik ne škodi. In med njimi naj imajo prednost tisti, ki ne bi priznali, četudi bi jih cvrli v vrelem olju, kako s svojim pisanjem mislijo, da je za uspeh v življenju treba delati, da je treba biti dober in pošten, spoštljiv do soljudi in narave, da lepo vedenje ni odveč in da razumno spodoben jezik ne škodi.

V primeru, če bi koga zaneslo na kakšen posvet o etiki v mladinski književnosti, pa naj se v morebitni negotovosti mirno zateče v katero od načel, ki smo jih navajali oziroma prikivali zgoraj.